“GAZETA E ALPEVE” BOTON SHKRIMIN ME TITULL

“ME ARBËRESHËT NË MOLISE DHE NË KALABRI”

Mal Berisha

Histori * Identitet * Integrim

GAZETA e ALPEVE

Gazeta e Alpeve

Nr. 122

Tel: +355 69 78 39 500 E-mail: gazetaealpeves@gmail.com

Drejtor i Përgjithshëm: Ramiz TAFILAJ Kryeredaktor: Ramiz LUSHAJ

Viti IX-të i botimit | 16-30 Prill 2026 | Tirazhi i shtypur i gazetës: 82 faqe · 22 (122) | Abonimi vjetor: 100 Euro

“Konventa Arbërore” e 25 prillit 2026

në San Demetrio Corone, në Ditën e Çlirimit të Italisë, manifestim i madh miqësie e bashkëpunimi mes shqiptarëve në Gadishullin Ballkanik dhe arbëreshëve e italianëve në Gadishullin Apenin

** Ndërsjellë me pranimë e tyre Arbëreshë nga rajoni i Kalabrisë, nga Italia etj. dhe personalitete shqiptare nga Rajoni Ballkanik Shqiptar, Europa dhe Amerika.

**Përfaqësuesin përfaqësuesit më të lartë të komunës San Demetrio Corone, me kryetar dr. Ernesto MADEO (qytetlagja rreth 8.5 km² ose dy herë qytet arbat i Tiranës, popullsia 5 mijë banorë), të Provincës së Kozencës (6.650 km², rreth 700 mijë banorë), të Rajonit të Kalabrisë (15.650 km², popullsia 1.8 milionë), Dr. Anna MADEO - Konsulle Nderi e Shqipërisë në Rajonin e Kalabrisë; ish-Kongresmeni Amerikan Joe DIOGUARDI- Presidenti i Ligës Qytetare Shqiptaro-Amerikane, diplomati Aeni PONARI - Konsull i Përgjithshëm Nderi i Japonisë në Shqipëri dhe President i Sigal Insurance Group në Shqipëri, Kosovë, Maqedoni e Veriut; etj.

** Përurohet Teatri i Arbëreshëve në Via Caminona të San Demetrio Corone (me sallën e shfaqjeve me 500 vende/ulëse), me projekt shërbi nga personalitete të prandishme dhe hekurim solemn nga Shkolqësia e Tij, Imzot Donato Oliverio, ku ceklisë e Teatrit të Madh ta dedikohen brezit të ri studentëve arbëreshë nga Istituto Omnicomprensivo në këtë qytet.

** Orkestra e Harqeve SIGAL do të krijojnë përgjatë paradhën një art kulturor muzikore midis dy brigjeve të Adriatikut.

** Grupi Arbëresh “CoroNa” me kërgët e vallet e tij, me energjinë e tij, do të dëshmojnë se arti, kultura, identiteti arbëror janë të gjallë në botën Arbëreshe, në “Shtëpinë e Festivalit të Këngës Arbëreshe (themeluar në 1980) në San Demetrio Corone të Kozencës e Kalabrisë.

** “Konventa Arbërore” do të qëllin në shenjën e Teatrit të San Demetrio Corone vlera të shpalta të trashëgimisë së njerëzimit (UNESCO), si “Këmi i Tropojës”, InoPolifonia Labe, Lahuta, Xhubleta etj.

** Shtëpia Botuese “Jalifat Publishing”, me botues Ramiz TAFILAJ, në Hjuston-Teksas, Amerikë, do të promovojnë disa libra të saj, të dha autorëve nga Ballkani, Europa e Amerika, të botuar kohët e fundit.

** “Konventa Arbërore”, me bashkëorganizatorë: Komuna San Demetrio Corone në Kalabri dhe “Gazeta e Alpeve” (GA) në Tiranë-Prishtinë etj. organizohet në këtë komunë, prej nga (Kolegji Shën Arianitit) ishte “folejë” ku nisi udhë e u formëssa ideologja e Rilindjes Kombëtare Shqiptare, veprimtaria e saj kombëtare deoje Lidhjes së Prizrenit e Pavarësisë së Vlorës 1912; ky Kolegj ishte “djepi” i Arsimit Kombëtar Shqiptar, ishte “Universiteti” i parë shqiptar; këtu nisi udhë e para gazetë në gjuhën shqipe “Flamuri i Arbërit”, etj., ku po themelohet e krijohet tradita e “Konventës Arbërore” dhe “Gazeta e Alpeve” do të kthehet edhe një gazetë për Arbëreshët e Kalabrisë dhe të Italisë.

Faqe 2, 6, 8 14, 19

“Konventa Alpine e Valbonës” ngjitet në majemalin Arbër të Bavarisë Alpine në Gjermani

Në kuadrin e “Konventës Ekumenike të Alpeve” (Konventa Nderkombëtare Alpine e Valbonës), që do të mbahet me 15-16 maj 2026, në Rrogën afër “Valbonës” në Lagjen dhe Parkun Kombëtar të Valbonës, në Alpet Shqiptare të Tropojës, në Dhjen e Pashkëve Katolike (5 prill 2026), kryeredaktori i “Gazetës e Alpeve” për Gjermaninë, gazetarë, botues, shkrimtarë, opinionistë e miqësorë MAXIMUNSMARA të bashkëpunë dijalë e tij, ARBER SMAJLI, e ngjitën lugun e Konventës të Valbonës në majemalin Arbër të Bavarisë alpine në Gjermani.

3 Qen në faqen 24

RISI: - GAZETA E ALPEVE TAKON TË ARDHMEN...!

ChatGPT

(GA) “Gazeta e Alpeve” + IA (Inteligjenca Artificiale)

Një bashkëpunim unik dhe i parë i këtij lloji në mediat tona:

Përvoja njerëzore dhe fuqia e Inteligjencës Artificiale bëhen bashkë.

Nis sot rubrika e re:

“URA E KOHËVE: NGA ALPET TE BOTA DIGJITALE”

Një udhëtim mes mënjëve tona dhe teknologjisë që po ndryshon botën.

Lexoni detajet dhe shkrimet e para në FAQJA 3.

Me Arbëreshët në Molise dhe Kalabri

Nga **Mal BERISHA,**
ish Ambasadori Republikës së Shqipërisë në Mbretërinë e Bashkuar dhe në Republikën e Irlandës

(Vijon nga numri i kaluar)

Pastaj njëri syresh, më jep një letër me një vjershë me dymbëdhjetë strofa të fotokopjuar në shqip. Ai e konsideron atë si dhuratë të madhe dhe më thotë:

"Unë gabova Angelo, arbëreshi Engjëll. Ky fshat ka patur Angjoi Marcin, Mbreu këtë, e kam shkruar atë".

Më pëlqejnë veçanërisht vargjet e mëposhtme. Janë vargje nga vjershta e quajtur:

"Shtëpia I vjetër"
Shtëpija Vetme, vashë Hudhjare,
Gjahi'o mar, gjith kpujare;
Na të trahtoni me lot
Ndihma neve Ti nga mot.
.....
Ti nëkfona gjithë fuvën,
Zgjasta mallin e rrinta besën;
E kur të vinjë e zonja dit,
Dil përpara e na prit.

Me Mikëlenaxhelo La Lunën në Shën Mitër Koronën e De Radës

Në mesditën e 29 korikut 2014, "grupi" im ishte mysafir i Mikëlanxhelo La Lunës në Shën Mitër. Jemi po ata që ishim në Marchafuni, Anjatura ishtë gjashtë vjeçe, ishim Sergio me Xhuanën, Dorika dhe unë. Mikëlanxhelo qahej edhe babai edhe njëri nga djemtë e De Radës. La Luna ishtë krenar për origjinën e tij, jo vetëm si arbëreshi por edhe si bashkëshortari i De Radës. Ai na pret me tërë dashamirësinë e vëllai që e pret për shumë kohë një takim të tillë. Pastaj na tregoi për veset dhe sunnetet që organizata me të huaj, veçanërisht me studentë amerikanë, të ardhurave për arbëreshët. La Luna na tregoi për fshatin, historinë e tij, dhe mbi të gjitha historinë e Kolegjit të Shën Adrianit dhe të Shën Mitër Koronës. Por më parë le të vizitojmë fshatin e lindjes së De Radës, në Maki:

Në Maki
në fshatin e lindjes së De Radës

Fshati Maki rrok dobët larg nga Shën Mitri, rreth katër kilometra. Sapo hyrnë në fshat na shfaqet busti i De Radës, përpara Kishës. Ii ndiejmë atë dhe hymë në oborrin me emrin "Jeronim De Rada", e cila lupat pasi lenë kishën në të djathtë dhe hasim e pozitë në një oborr. Ajo shohim një derë harkore që të shpie në një oborr. Është një portik oborri pa dorë. Ne shohim faqaden ballore të murit të shtëpisë së De Radës. Në hyrje, në krahun e majtë gjendet një pllakë në të cilën shkruhet në mermer të bardhë në gjuhën italiane: ***Nè kètè vend nè vitin 1814, ka lindur Jeronim De Rada, poeti dhe themeluesi i letërsisë shqipe. Vdiq në vitin 1903.***

Brenda oborrit të rrethuar nga shtëpitë tjera shfaqet edhe një pllakë tjetër mermeri ku shkruhet: ***Poetit të madh shqiptaro-italian, në 150-ejetorin e Lindjes, Nga populli i qytetit të tij.***

Aty gjendet edhe guri i De Radës të cilin ai e përdorte për të hypur çdoditë në gomarin e tij që të shkonte në Shën Mitër Koronë. Ai mbetet një dhuntji e varfërisë së tij, thjeshtësisë, përunjtësisë, modestisë e sot për ne e madhështisë së tij. Studiuesit e jetës së tij thonë se edhe pak kohë para se të vdesë në Manastir, ai vazhdonte të shkonte dhe të ikpte mësim nga Maki në Shën Mitër.

Jemi pikërisht aty ku jemi njëmijë e rrindëmbëdhjetë vjet më parë. Ndjehemi krenar dhe të lumtur që jemi në vendlindjen e poetit të madh arbëresh, i cili ka shkruar vargjet e bukura për Shqipërinë, Atdheun e tij të dashur, të cilin e ka dashur me gjithë shpirt dhe zemër. Ai ka shkruar vargje të

Abonohuni në GAZETA E ALPEVE 100 € për 1 VIT

Konventa Arbërore
San Demetrio Corone, Kalabri: 25 prill 2026

Nr. 122
16-30 Prill 2026
Faqe 14

Me Arbëreshët në Molise dhe Kalabri

Nga **Mal BERISHA,** - ish Ambasadori Republikës së Shqipërisë në Mbretërinë e Bashkuar dhe në Republikën e Irlandës

(Vijon nga faqja 13)

mosmarrëveshje! Sikur ta ndiqnohemi vendin dy agjentjeve të historisë paramendime të arbëreshëve dhe De Radës do të dukeshin se shqiptarët bënin histori, por... çfarë bënin për vete?

Agjentët e Perandorisë dhe...

Në librin e Sir Noel Malcolm "*Agjentët e Perandorisë*" mësojmë se në shek. XVI shqiptarët u bënë tejet të rëndësishëm jo vetëm në Perandorinë Osmane por edhe në atë të Perëndimit. Kështu për shembull, pinjollë të familjes shqiptare nga Ulqini, Bruni e Bruti u vunë në komandë të ushtrive kundërshtare në Betejën e Përgjakshme të *Lepantos*. Vaç, për fatin e keq të historisë sonë, edhe pse të një gjaku luftonin në llogoret të ndryshme. Njëri shqiptare forcat e Lidhjes së Shenjtë dhe tjetri ato të Perandorisë Osmane. Ky i fundit u vra vetëm njëjtë numra larg qarit, dikur në Egjè afër ishullit të Qipros. Profesor Malcolm thotë:

"Në librin tim kemi një pasiktar të familjes që ishte krypesbhqi shumë i rëndësishëm i Kishës Katolike, sikurse që një gjetër numë për Papën si oficer i lartë ushtarak. Ata gjenden në udhëtimi e Mbretit të Spanjës dhe janë kudrinë në të shpesh. Në anën tjetër, një kushtrim i lyn lëhet një nga pashallarët më të rëndësishëm në Stambollë dhe arrin të lëhet 3 vjet i Madh. Më në sot, në Maltarë, një gjetër shqiptar bun një rol të judhëpalumdhur. Është e shtetërit të përgjithsuar ndër e shqiptarëve në të gjithë, për kur shoh pozicionet e rëndësishme që ata kanë mbajtur në politikë, shqetë dhe ushtrë, sya në përfundimit se ata gjendeshin kudo."

Më tej ai shton:

"Unë i jam referuar një raporti të një diplomati austriak, që shkruhë":

"Nëse dikush dëshëronte të bënte zvogë me Perandorinë Osmane, idhe shumë e rëndësishme që të njihte një shqiptar".

Këto thënie të profesorit Malcolmit na bëjnë të ndihemi krenar për avancimi që mogjnën shqiptarët. Por nga ana tjetër nëna e shohim me një sy pak më kërthiasë ndaj rezultati, na lind pyetja. Cfarë bënë këta njerëz për vetë Shqipërinë dhe shqiptarët? Le t'i referohemi një figure tjetër, avanturiste, shqiptare që kishte shkaktuar një ndër ngjarjet më të mëdha të kohës së vet në Perandorinë Osmane:

...Patrona Halil...

Sipas rrëfimit të Lordit anglez *Saudvich* i cituar nga *Sir James Henry Thorne*, Patrona Halil ishte lindur në një familje shqiptare në Harpishë, një fshat afër Manastirit në vitin 1690 dhe ka vdekur më 25 nëntor 1730, në Stamboll. Ai njihej si *Arnauti Harpeshli*, për bashkëvendasit e tij shqiptarë e thërrmuan Patrona. Ai ushtroi një karrierë të, e cila arriti të rëfuzonte Sulltan Ahmetin e III–të dhe të sillte në fuqi Sulltan Mahmutin e I – rë. Pas kësaj aventure ai vetë u ekzekutuar në prani të sulltanit që vetë e kishte ngritë në fuqi bashkë me 7000 pasardhësit e tij shqiptarë. Sulltani u ndëshkua, por Patrona e pagoi me jetë të mirën që i bëri bashkë me mijëra shqiptarët e tij.

Kur flitjon për këto fakte të dhrobet admirimi për De Radën, pasi ndiesë gjenalë të tij si shqiptar, aderisë me mundë të dhënme në shërbim të një kauze të tërë, i punon për kombin e vet, gjithë dhe çështjen tonë kombëtare.

Arbëreshi De Rada – Vija ndarëse midis ortëzëve otomane dhe drëtës shqiptare që po lind'te

Brenda Kolegjit të Shën Mitrit në vitë kishin e nis, La Lana na spiegon me shtrim për atë cfarë ishte kolegji para De Radës, gjatë De Radës dhe pas tij deri në vit. Kolegji i Shën Mitrit, na thotë ai, ishtë ndërtuar, kërë, rreth mullit të Kishës së Shën Adrianit e ngritur rreth vitit 1000. Kolegji e ka filluar veprimtarinë e tij në vitin 1470 i themeluar nga paramendësit tanë shqiptarë. Kisha ishtë aje shembull i arkitekturës Normano – Bizantine dhe në të gjenden shumë vepra arti, mozaike dhe rrobe të vjetra antike. Ilen në ay kolonat korinthiane të shukuruara me gëlendjet në krye me formën e gjetheve të bimës mendhetare *acanthus molle*.

Në mënyrë të veçantë ai na spiegon për mozaikët origjinale të gurpërmjetve në dyshemë, ndër të cilët dallohet njëri i cili ka në mes të përshkruhura në trup të formë unazash, dëshmi e mistikës. Më pas ai na mgon bastin e De Radës i cili gjendet brenda oborrit të kolegjit, bahë për bahë me atë të Garibaldit. Dhe vijon me mgjenen merh historisë së De Radës:

Këngët e Milosaos, Këngët e Serafina Topisë, Skënderbeu i Pafan...

De Rada ësnë emër me poezinë epike – Iriku "*Këngët e Milosaos*" botuar në vitin 1836. Këtu e ka bazën edhe lëfërë i Rilindjes Kombëtare Shqiptare dhe i letërsisë sonë të romantizmit. Më pas ai vazhdon me një vepër tjetër, edhe kjo me subjekt nga Shqipëria, e ajohar me emrin "*Këngët e Serafina Topisë*". Por vepra më e rëndësishme e De Radës mbetet "*Skënderbeu i Pafan*", të cilën e botoi në vitin 1896. Veprat e tij mundohet ta ia jkëtë edhe nga vetë Viktor Hygoi por në veçanti ato rrjëmbën nga poeti i shquar francez La Martin.

"De Rada u lind në vitin 1814 në Makë të Kalabrisë. Mësimet e para i mori këtu në heri lodhë ka jetuë sot" na mgon La Lana. Më 1834 ai shkoi për të studiuar drejtësi në Napoli, ku nuse pjesë gjallërishë në lëvizjen politike dhe kulturore të kohës. Më 1848 mori të parën gazetë shqiptare "*Shqipetari i Italisë*". Më 1848 ai u lëfye në Makë dhe në fillim të vitevë 60 të shek. XIX. Në vitin 1861, botoi librin "*Principet Eskënderi*" (Princip di emetrici), pastaj "*Ljubitsia e Kombit Shqiptar*" ("*Antichizi dhe mujshmi shtetnor*"). Në vitin 1864 botoi "*Rapsodi të një poeme arbëreshe*" ("*Rapsodie d'un poeme albanese*"). Këto vepra ndikuan fuqishëm në ngritjen e ndërgjegjes kombëtare të shqiptarëve. Ai kishte korrespondencë me veprimtarë tjerë të çështjes kombëtare, ndër të cilët me Dora D'Istrian. Ai përkrahu lëvizjen për bashkimin e Italisë. Ndërkohë përkrahu Lidhjen Shqiptare të Prizrenit në vitin 1878. Revista e tij "*Fjamuri i Arbërit*" botuar nga viti 1883 e ndihmoi jashtëzakonisht shumë çështjen kombëtare shqiptare. Në vitin 1902, pak para vdekjes ai botoi një "*Testament politik*" për çështjen shqiptare. De Rada ka një merrë të veçantë në studimin e gjuhës dhe gramatikës shqipe. Ai ka botuar dy vepra gramatikore ku argumenton lashtësinë e gjuhës shqipe. Po atho ai organizon dy kongrese të gjuhës shqipe njëri në vitin 1895 në Koriano-Kalabro dha një në vitin 1897 në Lungro. Ai e dha mësimin e gjuhës shqipe kësnë Kolegjin e Shën Adrianit – Shën Mitër Corones për dhjetra vjetë.

Pas këtij rrëfimi të La Lanës mendja të shkon tek shumë studjues të cilët jané marrë dhe marrin me çështjen e arbëreshëve të Italisë. Dikur nespektuar punën e tyre, në këtë shtrim, e gjej me vend t'i referohem një shkrimtari të famshëm anmako – anglez, i cili komunikohet si mëtimtari më i mirë midis udhëtarëve britanikë të kohës. Dhe këtë emër ai e ka fituar me librin e tij të njohur "*Kalabria e Vjetër*". Ai ishtë:

Norman Douglas – "Shqiptarët dhe Kolegji i tyre" dhe "Një Profet Shqiptar" në librin: "Kalabria e Vjetër"

Norman Douglas ka studjuar tërë grupet etnike dhe jetën e tyre në Kalabri duke u ndalur tek arbëreshët. Ndër të tjera për arbëreshët ai shkruan:

"Këto fshatra (e Italisë duhjnë nga shekujt pas vdekjes së Skënderbeut kur Italiani [The Grand Signor] e përjetoi pushtimin e tij. Refugjatët arritën grumbuj – grumbuj nga det. Ajrve të dhunë toka të ngra kta do të rendosnin. Të ardhurit e tuj u mirën për begatinë.

Kalabrië e shqiptarëve e dëpërdorë nëpër ditë Italisë e fugut më të shumë në Puliq, Kalabri dhe Lucë. Disa e rendosin dhe në mes edhe në qendër. Lehtë edhe një vendbanim në Lomzo Pa, por që lehtë ndahuar në 200 banorë; shumica e tyre më rrit janë shtrënuar dhe dëbrirë brenda shumë italian. Sipas Angelo Masci (1846) ai thotë se janë 59 fshatra të tyre, me 85 mijë banorë– sepatëzët në Lucë; Morolë thotë se numri i përgjithshëm i arbëreshëve për Italisë dhe Siçilisë lehtë në 103.444. Nëse by numri lehtë i rëndë, edhëmë kjo shumë tani duket të kuhjë të shpjeguar. Një anua rreh e një gjendet 80 fshatra Shqipëtarë prej arbëreshëve me nga 2500 banorë secili, pa të llogaritur edhe ata që kanë mbgrazë në 1868. Gjaku shqipe tashmë zotëron në shumë e rrallësi afshtës të ndryshëm, secili me më shumë e trillësë gjenë. Çjithsesi, në këto kahrejshë tyrë ata nuk e kanë ndarë mendjen se cilin do të mbajnë."

Më pas Norman Douglas ndalet tek thurmbimi i vërtetë i Rilindjes Kombëtare Shqiptare, Jeronim De Rada. Ai pasi përshkruan jetën e tij, veshtërtitë, dramat e mureshme familjare, fakrin që si nuk kishte udhëtuar kurrë jashtë, madje as në vitë të tjera arbëreshë brenda Italisë, thotë:

"Udhëtimet e tij të shumëllojshëm – dhe padyshim ishin e tanë të tij gjendrën – përfaqën vëmendjen e gjithëkënë dhe filluqën gjenialë të bukë, të ftirë të dashuruar pa fitim, fjalështë dhe punëtë. Nikëmotet i njohur italian Canthi, e shkruan atë shumë larë, Lamartinë, në vitin 1844 i dukuqën atj: "Unë jam i lumtur për rëlluqërimi punëtës dhe politike që shkruan mikli nyi dhe mujt. Punëja etikë apo brigjet tuaja dhe dashuri të kthehet atakij nga etërë". Herman Bachhaltz njohën tek ai shumë të dinjë për shkëmbimi e Shkëpëtër dhe pasojën mudhëshmë të dinjë për shumë rrëfëshme në Angjelbë e Aj Sofistës. Dijetari i madh Gladstone thotë se i shkruajti atë kartolinë ku e falënderon për përpjekjet e tij në emër të vendit të tët".

Jeton ai që krijoi gjuhën letrare të vendit të tij, që bjenjëse këlyet mesh. Veçëritës dhe Pedagogjës dhe që formuloi ambicjet e saj politike. Dëvë në adë kohë një lehtë njëzët një mot".

Dhe shton:

"De Rada lehtë një patriot i flakët grej të cilët mundë trajtë aspiratat e etnikëtëme të Shqipërisë. Idealë që e dinjtë krejt jetën e tij lehtë angazhë e condit të tij. Dhe nëse romandja e hungrezës ndërmendëtëre dhe lingvistikës e fakkëtë lehtë dëshgrë tek ai ap i cmjtë i botë, ajo në vitë 1902 njëjtë e dy gjenjtë i bashkëshëm etërë e shqiptarë, fjetën në Itali bashkëjetë në vëllëzëri të tillë dhe një në Londër, e dëta lehtë marrë e tij. Biografët e tij numërojnë dyjet e tre vepra të dala nga pena e De Radës. Në krye të tëra veprave të tij qëndron "Fjamuri i Arbërit". Gazetarë, folklorë, poezia, historia, gramatika, filologjia, etnologjia, estetika, politika, moral – asnjë poj tyre nuk mungon në punën e tij të lakmuar."

Shtimet e këtij udhëtimi do të mbeçlja me një falenderim për rëfë ata arbëreshë të cilët i shërbyen çështjes tonë kombëtare. Ndaj duke u lutgar nga Kalabria në vjen ti shkruaj këto vargje:

Lamtumirë!

Le shumë kanë ardhur dhe kanë ikur,
Tok ty Kalabri" e V'jetër!
Për të jasë dhe ndjerë gëzëcka:
Dhrë tok bujkonë e mugira' të mbetur.

Të arbëreshëve, anë derit, një kujtim,
I qëmas sonë pallangka – një vegim,

Thërrje e gjakut të ju tretur, i pazaur – kurrë!
Që burra duheri dhe mall si një në gjerë.

Një ditë ëdhirë pak, as një jetë nuk mjafton,
Të shuaçh mallin shekullor që të pushton,
Mas vëllazërish bambur dotove, gjetur në Kalabri
Që të falë sot kaq ndjerjë, dramë e pesot.

Mirëmpafshim në Tokë.
Kalabri, Korrik, 2005.